

УДК 81'243

С.М. Мусійчук, ст. викладач

Національний університет біоресурсів і природокористування України

03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15

E-mail: commission@twin.nauu.kiev.ua

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ САМОЕФЕКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ

Розглядається актуальна проблема сучасної професійної освіти: ефективність використання синергетичного, системного, компетентнісного та комунікативного підходів, які забезпечують формування самоефективності майбутніх ветеринарів.

***Ключові слова:** синергетичний, системний, комунікативний та компетентнісний підходи до навчання, самоефективність, процес формування, майбутні лікарі ветеринарної медицини.*

Визначення проблеми. Проблема професійного становлення в умовах соціальних змін у суспільстві вимагає вивчення особистості майбутнього професіонала. Інтенсивні зміни в суспільному житті країни на початку ХХІ ст., пов'язані з глобалізацією світової економіки, зумовлюють висування нових, більш жорстких вимог до професійної підготовки майбутніх лікарів ветеринарної медицини, не орієнтуються на певний, визначений заздалегідь перелік вмій та навичок. Цінуються, насамперед, майбутні фахівці, що здатні до розкриття власного потенціалу особистості, як одного з аспектів професійної самореалізації, до самоосвіти, до вдосконалення отриманих професійних знань і самостійного пошуку нових відомостей, до уміння застосувати самостійно ці знання у різних умовах. У зв'язку з цим постає питання про розвиток механізмів самореалізації, саморозвитку, адаптації, саморегуляції, самовиховання, необхідних для становлення самобутнього професіонала. Сьогодні однією з найважливіших складових процесу професійної підготовки майбутніх лікарів ветеринарної медицини є їх самоефективність, яка спрямована на розвиток професійної компетентності, розкриття свого потенціалу, що веде до подальшого самовдосконалення, спрямовує духовну активність на досягнення ефективного результату у професійній діяльності.

Грунтуючись на гуманістичній та діяльнісній парадигмі визначимо наступні концептуальні методологічні підходи в професійній підготовці майбутніх фахівців ветеринарної медицини, які забезпечують оптимізацію процесу формування у них самоефективності, а саме: *синергетичний, системний, компетентнісний та комунікативний*. Охарактеризуємо докладніше обґрунтованість даних підходів у процесі досліджуваного феномену.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення невирішеної частини проблеми. Сутнісні характеристики професійної самоефективності майбутніх фахівців є актуальними як у вітчизняній, так і зарубіжній науці. Практичне значення мають результати дослідження зарубіжних учених Н. Брандена, М. Зіммермана, Дж. Роттера, Д. Майерса, Дж. Мартінес-Понса, Р. Уайта, Ж. Етта та ін. Учені вважають, що самоефективність є фундаментально важливою якістю, яка впливає на поведінку людини та результативність її діяльності. Останнім часом феномен самоефективності привертає все більше уваги вітчизняних науковців (Т. Вольфовська, Т. Гордєєва, Т. Кремешна, О. Фаст, Т. Левченко, С. Логінов, Л. Мальц, Л. Мірзаянова, Н. Назаренко, І. Осадчева, Н. Пов'якель, В. Солнцева, А. Федосєєва, Т. Хорошко, В. Венкатеш та ін), і досліджується у таких галузях, як психологія, педагогіка, медицина, менеджмент та управління.

Синергетичний підхід (В. Аршинов, В. Виненко, О. Вознюк, А. Євтюк, С. Клепко, Є. Князева, А. Назаретян, Л. Новикова, Є. Пугачова, Л. Сурчалова, М. Таланчук, М. Федорова та ін.) не отримав у психолого-педагогічній літературі однозначного визначення. Існує думка, що не є доцільним трактувати поняття «синергетичний підхід» як загальноприйнятий, оскільки він має багато спільного із системним підходом. Однак багато дослідників вважають, що синергетичний підхід виявляє універсальний характер і може впроваджуватися у багатьох предметних областях науки, в тому числі і в системному аналізі [1].

Системному підходу присвячено багато праць видатних учених (С. Архангельський характеризує педагогічні системи з позиції кібернетичного підходу і класифікує їх на статичні та динамічні, схоластичні та адаптивні; Ю. Бабанський та В. Безпалько відзначають прості, складні, детерміновані педагогічні системи).

З огляду на важливість вирішення даної проблеми бракує теоретичних та емпіричних досліджень явища самоефективності, зокрема, в процесі підготовки майбутніх фахівців ветеринарної медицини. Тому, **мета статті** – охарактеризувати можливості синергетичного, системного, компетентнісного та комунікативного підходів у процесі формування самоефективності майбутніх лікарів ветеринарної медицини.

Виклад основного матеріалу. Існуючі вимоги до фахівців у галузі ветеринарії з огляду на сучасні концептуальні підходи до вищої ветеринарної освіти потребують розвитку такої важливої

характеристики фахівця як їх самоефективність. Ураховуючи доробки науковців, власний досвід, результати опитування викладачів щодо обставин успішного формування самоефективності майбутніх лікарів ветеринарної медицини, необхідно вивчити систему формування самоефективності студентів. При розробці цієї системи, необхідно враховувати такі складові, як: студенти, викладачі (чи технічні засоби навчання), цілі, зміст, процеси, організаційні форми виховання і навчання, реальний результат та принципи.

Провідним у процесі формування самоефективності майбутніх лікарів ветеринарної медицини вважаємо *синергетичний підхід*. Отже, на думку В. Сластьоніна, з позиції синергетичного підходу суб'єктна позиція вихованця може бути розглянута як відповідність цілей студентів, їх мотивів та способів дій педагогічним вимогам. Одночасно, це вихід за межі цих вимог, підпорядкування системи відносин задачам особистісного, у тому числі професійного самовдосконалення [2].

Суть синергетичного підходу, на думку Є. Пугачової, полягає у аналізі аналогій протікання різних процесів поблизу точки нестійкості, оскільки спільність нелінійних процесів у відкритих дисипативних системах дозволяє описувати явища із різних предметних областей за допомогою близьких математичних моделей [3, с. 43]. Як вважає Л. Макарова, синергетичний підхід у педагогіці дозволяє розширити теоретичний та практичний обрій аналізу педагогічних явищ, коли, наприклад, викладача, педагога можна розглядати як відкриту систему, що саморозвивається і не знаходиться в рівновазі, але має стійкість за рахунок самоорганізації хаосу потенційних станів у певних структурах і володіє великими власними можливостями для саморозвитку у навколишньому середовищі [4, с. 133].

Реалізація синергетичного підходу в процесі підготовки майбутніх ветеринарів виявляється у відновленні змісту, методів і форм навчання з урахуванням таких чинників, як відкритість, самоорганізація, саморозвиток, креативність і нелінійність мислення, керування, самокерування, самоврядування тощо. Зазначені чинники, на думку Є. Власової, визначають вибір принципів (відкритість, нелінійність, самоорганізація), що мають покладатися в основу розробки технологій навчальної діяльності та забезпечують нестандартний підхід до навчання, повноту і високу якість предметних знань, актуалізацію міжпредметних зв'язків, професійне становлення і професійну адаптацію майбутнього фахівця через різні навчальні дисципліни з урахуванням їх міждисциплінарних зв'язків [5, с. 6], що забезпечує інтеграцію навчальних знань [6], синтез гуманітарного та природознавчого знань [7].

П. Третяков і І. Сенновський вбачають сутність синергетичного підходу у виявленні і пізнанні загальних закономірностей, що керують процесами самоорганізації у різних системах природи, коли сам синергетичний підхід передбачає врахування природної самоорганізації суб'єкта або об'єкта [8, с. 19]. Суттєво, що сам зміст освіти постає синергетичною сутністю. Цей зміст визначається двома детермінантами: структурою діяльності і структурою об'єкта вивчення, яким є навколишня дійсність. На думку В. Ледньова, оточуюча нас дійсність виступає детермінантою змісту освіти опосередкованим чином, тобто через наукове знання [9]. Відповідно до класифікації наукового знання (за В. С. Ледньовим), педагогіку варто віднести до наук, об'єкт і предмет яких характеризуються, насамперед, процесами інформаційних обмінів, що передбачає аналіз зазначених процесів у площині синергетичного підходу, який оперує енерго-інформаційними обмінними процесами у системах різної природи.

Аналіз наукових джерел дозволяє дійти висновку, що зараз у теорії педагогіки з'явилося досить багато робіт, у яких застосовність методів синергетики визнається самоочевидним. В. Виненко вважає, що в педагогічній практиці прийшов час використання ідеології синергетики, тому що біфуркаційний механізм розвитку, в основі якого лежить процес самоорганізації, чергування хаосу і порядку, є універсальним принципом світобудови, характерним для систем самого загального виду [10].

В. Сластьонін вважає, що синергетика як інтегративна, міжпредметна галузь знань дозволяє методологічно підсилити процес формування особистості учня, студента як суб'єкта діяльності та системним чином організувати наріжні принципи протікання цієї діяльності, коли у центрі навчально-виховного процесу постає особистість вихованця, який у цьому процесі займає активно-творчу позицію, виявляючи волю до самовираження і самореалізації, здійснюючи пошук індивідуальної стратегії самовизначення у житті [2].

Зазначене вище передбачає актуалізацію принципів активності, діалогічності, самостійності, ініціативи, творчості, коли учасники навчально-виховного процесу постають відкритими саморегулюючими, самодетермінованими системами, що прагнуть до розвитку суб'єктності і суб'єктивності, виявляють волю до вибору стратегії індивідуального життєвого шляху, проявляють впевненість у власних знаннях.

На думку В. Харитонової, синергетичний підхід до педагогічних реалій дозволяє побудувати таку педагогічну практику та теорію, коли у методології викладання навчальних предметів принципи синергетики можуть знайти інтерпретацію у понятійній площині певних категорій, а саме:

а) нелінійний стиль мислення, який полягає у неоднозначності теоретичних побудов, у концептуальному і методологічному плюралізмі, у сполученні у процесі пізнання та аналізі дійсності абстрактно-логічного й інтуїтивного, раціонального і ірраціонального шляхів пізнання;

б) постулювання хаосу як необхідного творчого динамічного моменту реальності, що самоорганізується, (порядок і безпорядок розуміються тут як невіддільні один від одного аспекти буття);

в) людиномірність, антропність еволюції і самоорганізації, коли пізнання зовнішньої реальності у своєму розвитку буде усе більш сполучатися з пізнанням реальності внутрішньої [11, с. 44-45].

З позиції синергетичного підходу, мета сучасного навчально-виховного процесу має орієнтуватися на формування особистості, що саморозвивається й виявляє самодетермінацію, коли сам зміст навчальної діяльності вимагає нових принципів структурування, що відбивають системно-цілісну єдність людини і світу, вихованця і педагога, що сприяє формуванню самоефективності особистості. Важливим тут постає новий принцип структуралізації змісту освіти, оскільки, як вважає В. Харитонова, цей зміст меншою мірою має орієнтуватися на введення нових дисциплін у навчання, і більшою – спиратися на інтеграцію навчальних дисциплін, на міждисциплінарні зв'язки, що виявляє системний ефект зазначеної інтеграції [11, с. 44-45].

Загалом, синергетичний підхід до аналізу науково-педагогічного знання й педагогічної думки орієнтує дослідника на багатомірність, многокомпонентність і поліфонічність (альтернативність і варіативність) пізнавальних процесів, виявлення в них нерозкритих або недостатньо розкритих потенційних, імовірнісних станів, визнання великої ролі випадковості в їхньому розвитку.

Відповідно, для того, щоб педагогічна система була синергетичною (здатною до самоорганізації та саморозвитку), вона, на думку С. Кривих, має задовольняти низці вимог: бути складною, відкритою, нелінійною, стохастичною, відкритою до стану нестійкості, володіти як джерелами, так і витокami енергії, речовини, інформації. Таким чином, задовольняючи зазначеним вимогам, педагогічна система відповідає двом типам еволюції: стійкій, детермінованій (у межах якої можуть застосовуватися педагогічні технології), і біфуркаційній, де можливі переходи «динамічний хаос» – «структура», «структура – нова структура», «структура – руйнування (хаос)» і де принцип технологізації, алгоритмізації педагогічних процесів та впливів не може повною мірою бути реалізованим [12, с. 20].

Суттєво, що принципи особистісно орієнтованих технологій виховання та навчання, які сформульовано у сучасній вітчизняній педагогічній науці, відобразять синергетичний зміст освіти. Серед них І. Бех виокремлює: принцип цілеспрямованого створення емоційно збагачених виховних ситуацій; принцип особистісно розвиваючого спілкування; принцип використання співпереживання як психологічного механізму у вихованні особистості; принцип систематичного аналізу вихованцем власних і чужих вчинків [13, с. 123-128]. Зазначені принципи відображають розвиток рефлексії, самоусвідомлення та емпатії як наріжні синергетичні принципи організації особистісного простору людини у контексті її взаємодії з навколишнім навчальним середовищем.

Є. Князева зазначає, що синергетичний підхід до освіти передбачає актуалізацію навчальної діяльності як нелінійну ситуацію, коли синергетичний підхід до освіти полягає в стимулюючій, потенціуючій або пробуджуючій освіті як відкритті учнем себе у процесі співробітництва із самим собою [1, 7]. У контексті синергетичного підходу формуються творчі якості особистості майбутнього фахівця ветеринарної служби, які впливають на його самоефективність. Так, як пише А. Шевцов, оскільки сутнісною характеристикою розвитку психіки можна вважати самоорганізованість (коли особистість постає системою, що самоорганізується), то можна дійти висновку, що процесу навчання та виховання в класичному розумінні не існує. При цьому детермінований суб'єкт-об'єктний педагогічний процес – це міф, коли реальними є тільки самонавчання, самоосвіта, самовиховання людини, Сам педагогічний процес тут можна вважати цілеспрямованим процесом створення атракторів, найбільш імовірних областей куди прямують траєкторії творчого саморозвитку особистості.

Таким чином, розвиток творчого потенціалу як складової самоефективності особистості у контексті синергетичного підходу передбачає приведення до функціональної цілісності конкретно-образної і абстрактно-логічної складових її психічної діяльності. Це також вимагає функціонального поєднання сенсорних систем людини (аудіальної, візуальної і кінестетичної), а також створення багатогранного навчального середовища, яке дозволяє розвивати у майбутнього фахівця здатність до гнучкої соціально-рольової поведінки, вміння контролювано переходити від однієї ролі до іншої. Тобто це виявляє потребу у розширенні соціально-рольового репертуару майбутніх фахівців, що дозволяє успішно виконувати різні соціальні ролі і виявляти активність у руслі різних стилів діяльності, що сприяють формуванню його самоефективності.

Загалом, зазначені напрямки формування самоефективності майбутніх фахівців ветеринарної медицини з використанням синергетичного підходу сфокусовані на реалізації "стану акме", який вивчається акмеологією, що, подібно до синергетики, націлена на реалізацію принципу цілісності, оскільки акме людини розуміється тут як гармонійна єдність психологічних і соціальних установок. Таким чином, можна сказати, що акме є атрибутом творчої, гармонійної, впевненої у собі особистості, яка постає цілісною сутністю, у рамках якої завдяки певним розвивальним технологіям досягається синергійне узгодження всіх психофізіологічних, свідомих, душевних і духовних аспектів особистості, що складають її творчу повноту та виявляють мотивацію до професійної діяльності.

Ю. Махно, А. Шевцов відзначають, що для аналізу педагогічної дійсності найбільш доцільно застосовувати *системно-синергетичний підхід*, оскільки сучасне наукове мислення можна охарактеризувати як цілісну системно-синергетичну сутність. Відповідно, за Ю. Махно, одним із перспективних методологічних способів аналізу дійсності є саме системно-синергетичний, спрямований на аналіз освітніх систем.

Отже, наступним методологічним підходом у нашому дослідженні виступає саме *системний підхід*, який передбачає розуміння освітньої системи як єдності всіх аспектів актуалізації суспільних феноменів. Системний підхід до вивчення означеного педагогічного феномену передбачає вивчення теоретичних аспектів, що складають основу наукової концепції системного формування самоєфективності студентів факультету ветеринарної медицини. З огляду на наявні теоретичні та практичні доробки науковців під педагогічною системою розуміємо "... упорядковану сукупність якісно визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія, і яка спрямована на досягнення певної мети" [14, с. 135]. Провідна мета педагогічної системи формування самоєфективності студентів ветеринарних факультетів – поетапний розвиток самоєфективності як складної, інтегрованої властивості особистості від репродуктивних, виконавчих рівнів до продуктивних, творчих.

Системний підхід до формування самоєфективності та націленість сучасної освіти на комунікативний та компетентнісний підходи потребує опрацювання нових теоретичних положень та вироблення єдиного зрозумілого всім учасникам освітнього процесу теоретичного підґрунтя. Тому логічно буде звернутися до перегляду та переосмислення таких дефініцій, як «компетентнісний підхід», «компетентність», «комунікативний підхід» до формування самоєфективності.

Компетентнісний підхід в освіті, на думку О. Пошетун, пов'язаний з націленістю освітнього процесу на формування та розвиток ключових та предметних компетентностей особистості [5, с. 51]. Н. Бібік, підсумовуючи теоретичні погляди науковців та практиків, що досліджували шкільну освіту, компетентнісний підхід представляє як «переорієнтацію з процесу на результат освіти в діяльнісному вимірі, розгляд цього результату з погляду затребуваності в суспільстві, забезпечення спроможності випускника школи відповідати новим запитам ринку, мати відповідний потенціал для практичного розв'язання життєвих проблем, пошуку свого «Я» в професії, в соціальній структурі [15].

В дослідженнях О. Лебедева, компетентнісний підхід – це «сукупність загальних принципів визначення цілей освіти, відбору змісту освіти, організації освітнього процесу та оцінки освітніх результатів» [16, с. 3].

Основою компетентнісного підходу є «ідея виховання (у широкому розумінні) компетентної людини та працівника, який не лише має необхідні знання, володіє ... високими моральними якостями, але й уміє діяти адекватно у відповідних ситуаціях, застосовуючи ці знання і беручи на себе відповідальність за певну діяльність».

Аналіз тлумачення терміну «компетентність» в англійських словникових виданнях (Longman Dictionary of Contemporary English; Merriam-Webster's Collegial Dictionary; The Oxford Russian Dictionary; Webster University Dictionary) дає змогу констатувати, що в цих виданнях порівняно з вітчизняними, більш рельєфно та адекватно розкривається сучасний зміст поняття «компетентність», в якому на перший план виходить категорія «здатності до дії» як уміння використовувати знання у практичній діяльності. Даний факт, на нашу думку, є логічним свідченням великого досвіду використання даних термінів в поняттєвій системі західних психолого-педагогічних наук і, як наслідок, більш глибокого та деталізованого вивчення проблеми.

Важливо, також виділити *комунікативну* складову у структурі професійної самоєфективності лікаря ветеринарної медицини, яка дозволяє йому бути компетентним у професійному спілкуванні з іншими людьми, а також із тваринами. Адже, інколи власники хворих тварин, зосереджені на особистих переживаннях, детально розповідають про захворювання тварин. Для них важливо повідомити всі деталі, отримати пораду від лікаря і почути корисні рекомендації з догляду за хворими тваринами, її годівлі та лікуванні. Психологічну природу конфліктів з власниками тварин описав В. Жуков. Вчений відзначає [14, с. 90], що ветеринар повинен бути щирим з клієнтами, поважати їх, уміти вислухати та задовольнити потреби клієнта. Крім того, лікарі ветеринарної медицини спілкуються з працівниками, що є на тваринницькій фермі та колегами, тому комунікабельність, вміння спілкуватися з людьми та тваринами є необхідною умовою професійної компетентності ветеринара. В. Жуков описав комунікативні стратегії, що забезпечують позитивне співробітництво ветеринара та власника тварини і дослідив, що низький рівень комунікативної самоєфективності призводить до внутрішньої напруги, дисгармонії та невпевненості в собі [17, с. 8].

Сьогодні ми маємо значну кількість наукових надбань у галузі вивчення комунікативної компетентності, що, безперечно вказує на її виняткову роль для процесу людського спілкування. Проте проблема висвітлення комунікативної компетентності з точки зору її формування у майбутніх ветеринарів у професійній підготовці залишається актуальною. Звернімося до поняттєвої характеристики комунікативної компетентності. Як засвідчив аналіз, більшість дослідників в основу розуміння

комунікативної компетентності вкладають поняття «спілкування» та «комунікація». Проте, на сьогодні не існує єдиного підходу до тлумачення цих термінів: аналіз дефініцій спілкування у літературі засвідчує наявність суттєвих відмінностей у поглядах фахівців на його сутність, функції, типологію.

Комунікативну компетенцію уявляють у вигляді складного багатогранного явища, «яке забезпечується, як мінімум, двома основними чинниками: знанням мовної системи та сформованими практичними навичками спілкування» [16].

Звернімося до фахівців Комітету з питань освіти при Раді Європи. Описуючи комунікативну компетентність (у документі йдеться про комунікативну компетенцію, проте, на нашу думку, тлумачення поняття через лексеми «здатність», «вміння та навички», «ефективне здійснення певної кількості актів комунікації» дають нам всі підстави стверджувати, що йдеться про опис комунікативної компетентності), яку було запропоновано розуміти як здатність використовувати загальні та комунікативні компетенції у продуктивних та рецептивних видах усного та письмового мовлення, виявили перелік умінь та навичок, що безпосередньо впливають на результативність формування комунікативної компетентності, а саме: висловлювати і розуміти зміст, пов'язаний з певними темами; інтерпретувати і передавати зміст за допомогою контексту; брати участь у різних видах комунікативної діяльності (продуктивних, рецептивних, інтерактивних, опосередкованих); виконувати комунікативні завдання у ролі учасника комунікативної ситуації у певній галузі за принципом кооперації.

Характеризуючи «компетентність у спілкуванні», дослідники наголошують, що процес формування даного феномену є двостороннім: з одного боку, це дії, направлені на набуття певних нових знань, умінь та досвіду, а, з іншого боку – це корекція, зміна тих утворень та переконань, що вже зафіксовані. Цілком доречним є визначення, яке характеризує комунікативну компетентність як сукупність сформованих знань, умінь та навичок особистості, що «забезпечуватимуть правильне і доречне використання мови в конкретному контексті і ситуації спілкування, знаходження адекватного стилю і тону спілкування з урахуванням особистості співрозмовника, обставин спілкування і стратегій мовленнєвої взаємодії» [16, с. 21], а процес формування таких знань, умінь та навичок можливий лише «під час організованого (системного) навчання, коли практичне засвоєння мови відбуватиметься безпосередньо в процесі реальної чи модельованої діяльності» [16, с. 22].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, загальна самоефективність ветеринара включає професійну і комунікативну самоефективність і є важливою особистісною характеристикою, яка проявляється у почутті власної комунікативної компетентності та ефективності, у можливості впоратися зі складними ситуаціями професійного спілкування. Згідно з нашим розумінням сутності спілкування ветеринарів та формування їх самоефективності необхідне формування умінь та навичок знаходження нової інформації на базі отриманої, побудова нових цілей та мотивів спілкування.

Перспективами подальших досліджень є навчання, побудоване на імітаційно-ігровому підході, що забезпечить формування у майбутніх лікарів ветеринарної медицини самоефективності та створить необхідні умови для активізації їхньої пізнавальної активності.

Бібліографічний список використаної літератури

1. Князева Е.Н. Синергетика: начала нелинейного мышления / Е.Н. Князева, С.П. Курдюмов // *Общественные науки и современность*. — 1993. — № 2. — С. 38–51.
2. Слостенин В.А. Педагогика: инновационная деятельность / В.А. Слостенин, Л.С. Подылова. — М.: Магистр, 1997. — 224 с.
3. Пугачева Е.Г. Синергетический подход к системе высшего образования / Е.Г. Пугачева // *Высшее образование в России*. — 1998. — № 2. — С. 41–45.
4. Макарова Л.Н. Преподаватель высшей школы: индивидуальность, стиль, деятельность. Моногр.: [В 2 ч] / Л.Н. Макарова. — М.: МГЛУ, ТГУ им Г.Р. Державина. — М., Тамбов: Изд-во ТГУ, 2000. — Ч. 2. — 2000. — 142 с.
5. Власова Е.З. Адаптивное обучение на новом витке развития педагогических идей: Учебный процесс в педагогическом вузе с позиций синергетики / Е.З. Власова, В.А. Извозчиков // *Наука и школа*. — 1999. — № 5. — С. 2–9.
6. Козловська І.М. Теорія дидактичної інтеграції і синергетичний підхід / І.М. Козловська // *Наука і сучасність*. — К.: НПУ, 1999. — Вип. 1. — С. 24–33.
7. Князева Е.Н. Синергетика как средство интеграции естественнонаучного и гуманитарного образования / Е. Н. Князева, С. П. Курдюмов // *Высшее образование в России*. — 1994. — № 4. — С. 31–36.
8. Третьяков П.И. Технология модульного обучения в школе: практико-ориентированная монография / П.И. Третьяков, И.Б. Сенновский; под ред. П.И. Третьякова. — М.: Новая школа, 1997. — 352 с.

9. Леднев В.С. Содержание образования: сущность, структура, перспективы / В.С. Леднев. — М.: Высшая школа, 1991. — 224 с.
10. Виненко В.Г. Синергетика в школе / В.Г. Виненко // Педагогика. — 1997. — № 2. — С. 55–60.
11. Харитонов В.А. Синергетика и образование: перспективы взаимодействия / В.А. Харитонов, О.В. Санникова, И.В. Меньшиков // Антропозекологические подходы в современном образовании. — Новокузнецк, 1999. — С. 44–48.
12. Кривых С.В. Развивающее и развивающееся образование: Синергетические аспекты образования / С.В. Кривых. — Новокузнецк: Изд-во ИПК, 2000. — 193 с.
13. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: наук.-метод. посіб. / І.Д. Бех. — К.: ІЗМН, 1998. — 204 с.
14. Жуков В.М. Психологическое образование в ветеринарии / В.М. Жуков // Психологическое здоровье и психологическая культура в образовании: всерос. науч.-произв. конф., г. Барнаул, 2005 г. — Барнаул: Изд-во БГПУ, 2005. — Ч. 1. — С. 89–98.
15. Балл Г.О. Гуманізація загальної та професійної освіти: суспільна активність і психолого-педагогічні орієнтири / Г.О. Балл // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи / За ред. І.А.Зязюна. — К.: Віпол, 2000. — С. 134–157.
16. Викторова Л.В. Лингводидактическое конструирование учебного материала как условие развития коммуникативной компетентности / Л.В. Викторова // Проблемы преподавания филологических дисциплин иностранным учащимся: матер. междунар. научно-метод. конф., 28-29 января 2010 г. — Воронеж, 2010. — С. 19–22.
17. Жуков В. М. Методологическая основа модели сознания ветеринарного врача / В.М. Жуков // Образование: проблемы и перспективы. Вестник Алтайского государственного аграрного университета, — Барнаул: Изд-во БГПУ, 2006. — № 3 (23). — С. 8–13.

Надійшла до редакції 14.09.2013 р.

Мусийчук С.М. Современные подходы к формированию самоэффективности будущих врачей ветеринарной медицины

Рассматривается актуальная проблема современного профессионального образования: эффективность использования синергетического, системного, компетентностного и коммуникативного подходов, обеспечивающих формирование самоэффективности будущих ветеринаров.

Ключевые слова: синергетический, системный, коммуникативный и компетентностный подходы к обучению, самоэффективность, процесс формирования, будущие врачи ветеринарной медицины.

Musiichuk S.M. Modern approaches to the formation of self-efficacy future doctors of veterinary medicine

The article deals with the actual problem of modern professional education: the effectiveness of the use of synergy, system, competence and communicative approaches for the formation of self-efficacy for future veterinarians.

Keywords: synergy, system, communicative competence and approaches to learning, self-efficacy, the process of formation, the future doctors of veterinary medicine.